

dr. Ivan Mirnik, naglasio je da se autorica nastavila na znanstvena istraživanja svojih poznatih prethodnika i sugrađana, Krešimira Filića, Mire Ilijanić te Ivy Lentić-Kugli, a tim će putem zasigurno krenuti i mnogi novi istraživači u budućnosti te će im stoga ovo djelo predstavljati nezaobilaznu temeljnicu prilikom istraživanja. Lakšem snalaženju svakako će pripomoći i kazala mjesta, graditelja, crtača, kartografa, bakrorezaca, zatim i kazala osoba, popis kratica i vrela kojima su *Polja prošlosti* opremljena.

U knjizi autorice Ljerke Perči, koja je nedavno predstavljena stručnoj i znanstvenoj javnosti u Varaždinu, Osijeku i Zagrebu, sabrana su radovi koji objedinjavaju rezultate autoričinih objavljenih istraživanja u razdoblju između 1986. i 1998. godine. Na kraju valja izdvojiti kako je ovdje riječ o najnovijim istraživanjima na varaždinske teme, a koja su bazirana na izvornome arhivskom gradivu, te će ovaj zbornik radova u budućnosti zasigurno predstavljati nezaobilazan *kamen-temeljac* svim istraživačima povijesti SZ Hrvatske, a napose Varaždina.

Mario Kevo

Željko HOLJEVAC, Gospić u Vojnoj krajini (1689. – 1712. – 1881.): prilog slici gospićke prošlosti, Hrvatski zemljopis, Bibliotheka Historia Croatica, knj. 31, Zagreb, 2002., 99 str.

Istraživanje povijesti različitih mikroregijskih sredina u Vojnoj krajini predstavlja problematiku čije je istraživanje još uvijek vjerojatno na početku. S druge strane, upravo ta slaba istraženost pojedinih problemskih pitanja općehistorijskog ili pak samo mikroregionalnog karaktera predstavlja iznimno zahvalnu temu za mnoge istraživače, osobito ako su ti istraživači podrijetlom iz kraja o kojem promišljaju. Upravo takav slučaj vrijedi i za prvijenac Željka Holjevca, znanstvenog novaka zaposlenog na zagrebačkom Institutu za društvena istraživanja »Ivo Pilar«, odnosno njegovu knjigu posvećenu vojnokrajiškoj prošlosti Gospića. Kao što je sam autor i napomenuo u predgovoru knjige, radeći na diplomskom radu vezanom uz problem Brinjsko-ličkog ustanka iz 1746., uvidio je da je Lika, s obzirom na opseg posvuda rasute građe, pravi rudnik za povjesničara, ali da ipak nedostaje dovoljno novijih radova iz ličke povijesti, već prevladava starija – često puta nesustavna i fragmentarna – literatura. Ova je knjiga upravo pokušaj, i to uspješan, da se donekle rasvijetli pitanje jednog mikroregionalnog odsječka vojnokrajiške prošlosti Gospića i Like.

Nakon predgovora i uvodnih napomena u kojima autor iznosi svoja promišljanja o nekim geografskim osobitostima svoga kraja, ali i o dosadašnjim historiografskim rezultatima u razradi ove problematike, autor nam u tri cjeline nastoji što bolje i pitkije približiti vojnokrajišku prošlost Gospića i njegove okolice. Kao prijelomnice unutar svojih istraživanja Željko Holjevac uzima tri godine, odnosno čitateljstvo želi upoznati s povijesnim zbivanjima, socio-ekonomskim razvojem, vojno-političkim i socio-kulturnim uvjetima u Gospiću u razdoblju od oslobođenja Like i Krbave od osmanlijske vladavine 1689., utjelovljenja tog prostora u habsburški vojnokrajiški sustav u hrvatskim zemljama 1712. pa do razvojačenja i ujedinjenja Hrvatsko-slavonske Vojne krajine s građanskom Hrvatskom i

Slavonijom 1881. godine. Pero mladog autora upozna je nas s ustrojem ličkih područja po oslobođenju od osmanlijske vladavine za vrijeme velikog rata 1683.-1699. i s počecima malog mjesta, neznatnog naselja pod imenom Gospić, koji će kasnije prerasti u vodeće središte ovoga kraja. Gospić, koji je u početku, tj. od 1712., bio uključen u sastav Karlovačkoga generalata, sporo se razvijao, a njegov snažniji napredak započet će tek preustrojem toga generalata i stvaranjem Ličke pukovnije 1746. godine. No status stožernog mjesta koji je Gospić te 1746. i stekao bitno je utjecao na njegov budući razvoj jer je za takvu ulogu bila potrebna prostorna i ina infrastruktura, a koju ovo mjesto do tada nije imalo. Osim nastojanja na razvoju Gospića, a koji se sada razvija planski prateći uglavnom vojne zahtjeve, autor nas nadalje upozna i sa školstvom, obrtom, trgovinom, prometnicama, poštom, zdravstvom, vjerskim životom itd. U drugoj polovini 18. stoljeća Gospić je stekao komunitetske povlastice, usmjerava se gospodarska politika, nastoji se podići i opća razina obrazovanja, a u to su doba utemeljene i rimokatolička župa, bolnica i dr.

Nakon završetka Napoleonove ere, kada je vojnokrajiški Gospić jedno vrijeme proveo i u sklopu Francuskog Carstva Napoleona I., autor nam približava događaje u vremenskom rasponu između 1815. i 1881. godine. U toj, posljednjoj, cjelini knjige čitatelji mogu nešto više saznati o počecima školstva, gospićkom stanovništvu, svakodnevnom životu žitelja ovoga siromašnog kraja, a preko podataka o zbivanjima u revolucionarnim godinama 1848./1849. autor nas polako vodi do razvojačenja i ukinuća Vojne krajine. Manifestom cara i kralja Franje Josipa I. od 15. srpnja 1881. napokon je ukinuta Hrvatsko-slavonska Vojna krajina i ujedinjena s građanskom (banskom) Hrvatskom i Slavonijom, a hrvatski ban grof Ladislav Pejačević njezinu je upravu preuzeo 1. kolovoza.

Knjiga je tehnički vrlo solidno izvedena, jer uz obvezatnu znanstvenu aparaturu, bez koje je danas nemoguće zamisliti neko ozbiljnije istraživačko djelo u historiografiji, knjiga sadrži i sažetke na engleskom i njemačkom jeziku. U prilogu se nalaze popis ilustracija, izvora i literature, kazalo osoba te popis ličkih zapovjednika i drugih upravitelja, velikih kapetana Like i Krbave te pukovnika Ličke pukovnije u razdoblju između 1689. i 1873. godine. Dodatnu vrijednost knjizi daje i četrdesetak ilustracija, doduše crno-bijelih, ali to nikako ne umanjuje njihovu vrijednost budući da je riječ o geografskim planovima, nacrtima i skicama gospićkih građevina onoga doba. U svakom slučaju autor je na primjeru Gospića odlično dočarao kako je razvoj vojnokrajiških krajeva bio ograničen vojnim zahtjevima i potrebama, a da se o drugim aspektima, koji s vojnoga gledišta nisu bili presudni, i nije vodilo previše računa. Tek uključivanjem Gospića i okolnih područja u sastav civilne Hrvatske i Slavonije stvoreni su neki novi preduvjeti za njegov daljnji razvoj i napredak. *Gospić u Vojnoj krajini* predstavlja – kako sam autor naglašava – skroman prinos ličkoj prošlosti, ali ujedno i pokušaj da se potaknu nova znanstvena istraživanja kojima će se pokušati otvoriti mnoga pitanja gospićke prošlosti. Ova svakako hvalevrijedna ideja još više dolazi do izražaja i dobiva na snazi ako ovaj projekt gledamo u svjetlu možda poražavajućeg podatka da o povijesti vojnokrajiškoga Gospića nema niti jedne posebne studije koja bi pružila koliko-toliko cjelovit uvid u problematiku o kojoj je ovdje riječ, stoga ovakve projekte, kojima je svrha da se iz prašine zaborava otrgnu i rasvijetle dijelovi povijesti ovog stoljetnoga hrvatskog ozemlja, treba samo pohvaliti.